

УДК 340.12(09)

Павлишин О. В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

СЕМІОТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ У ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Досліджено історію становлення семіотичних розробок правової реальності від давнини до сучасності. Окреслено перспективи семіотико-правового дискурсу. Визначено основні напрями застосування теоретико-методологічного апарату семіотики в процесі аналізування проблем соціально-правового характеру. Описано процес становлення семіотики права як самостійної науки та парадигми філософсько-правових досліджень. Висвітлено значення семіотичного підходу для розв'язання окремих актуальних проблем юриспруденції на сучасному етапі розвитку.

Ключові слова: семіотика права, філософія права, парадигма, методологія, дискурс, правова реальність, юридична діяльність, семіотико-правовий аналіз.

Сучасне розмаїття семіотико-правових ідей, які вважаються оригінальними досягненнями мислителів пізніших епох, зокрема щодо природи й сутності знака та наявності чітких паралелей між універсальною знаковою організацією людського буття та символічною реальністю політико-правових явищ, сягає корінням до античного і середньовічного етапів розвитку філософії. Вияви специфічної культурної організації людської життєдіяльності та її семіотичні характеристики (наприклад, символічність властива як знаковому відображенню дійсності в свідомості людини, так і правовим формам організації суспільного буття) мілетці, Геракліт, атомісти та Емпедокл тлумачили в контексті стихійно-матеріалістичної античної натурфілософії. Однак уже в концепції Анаксагора якісно різні

гомеомерії було впорядковано, завдяки чому вони розпочали свій невпинний рух.

Між стоїками, скептиками, епікурейцями, гностиками та піфагорійцями точилася семіотична дискусія щодо трактування сутності слів: одні вважали імена речей відповідними їхній природі, інші – стверджували, що імена мають умовний характер. Традиційну для античних мислителів інтерпретацію природи знака повною мірою змогла відобразити відома знакова концепція стоїків, згідно з якою знак є логічною імплікацією (якщо є дим, значить, є і вогонь, отже, дим є знаком вогню). З одного боку, таке обмежене розуміння знака істотно звужувало методологічні можливості використання семіотичного підходу для аналізу правових явищ, а з іншого – воно спонукало до подальшого пошуку і відкриттів у цій сфері. Семіотико-правові ідеї античних та середньовічних мислителів (Піфагора, Демокріта, Геракліта, Платона, Арістотеля, Сенеки, Цицерона, св. Амвросія Медіоланського, св. Ієроніма, св. Августина, св. Григорія Великого, св. Ансельма Кентерберійського, св. Бонавентури, св. Томи Аквінського та ін.) щодо формальної рівності, співвідношення справедливості та закону, права і моралі, сутності загального блага, ідеального суспільно-політичного устрою та державно-правового ладу мали важливе значення для всіх подальших епох.

У середньовічні часи було окреслено сутнісні засади християнської політико-правової доктрини, викладені в біблійних текстах і працях отців церкви, середньовічних ученнях про право, а також співвідношення духовної та світської влади, відображені в усіх подальших пошуках моделі справедливого соціально-правового порядку. Окрім цього, було оновлено та доповнено концепції знака в інтерпретаціях (св. Августин, Боецій, св. Тома, Р. Бекон, В. Оккам та ін.). Саме завдяки творчості середньовічних і постсередньовічних схоластів остаточно розширилося розуміння знака, було розширено їх «репертуар», зокрема додано до переліку можливих знаків духовні сутності (адже в попередніх ученнях ішлося лише про знаки, які сприймаються чуттєво). Таким чином, було запроваджено розподіл на інструментальні знаки (ті, які в попередній традиції є власне знаками, мають чуттєву природу та попередньо пізнаються завдяки їй) та формальні (ті, які не можна сприйняти чуттєво, які ведуть до знання про речі, які вони

означають, та залишаються лише провідниками значення), а також на доктринальні та недоктринальні (Д. Скот та ін.), практичні (дієві) та споглядальні (св. Тома), можливі та актуальні (коїмбрські єзуїти), власні та невласні знаки (Ф. де Толедо, Ф. де Ов'єдо, С. Мауро), а також запропоновано інші критерії для їх класифікації.

Семіотика в епоху Середньовіччя, Відродження та на початку Нового часу існувала як частина логіки, однак у зв'язку з досить широким колом завдань і перспективністю вона претендувала на статус частини філософського курсу. Гуманісти Ренесансу (М. Фічіно, Л. Валла, Дж. Піко делла Мірандола) розвивали політико-правові ідеї Платона, середньовічних мислителів з огляду на призначення людини як духовної істоти, а також антропоцентрично тлумачили головні проблеми філософії права. Семіотичне та семіотико-правове значення їхніх учень полягає в тому, що розум для цих мислителів є інструментом звільнення від тілесного з метою повернення до божественного першоджерела, а отже, відповідає за збереження зв'язку людини з духовним началом, де наявні прообрази всіх речей. Зокрема, Г. Гроцій називав природне право заповіддю розуму, відповідною розумній природі, створеній Богом.

Однак, випередивши свою епоху, Н. Макіавеллі розглядав співвідношення права і державної влади в антиклерикальному контексті в дусі політико-правового реалізму, а новочасні мислителі (Ф. Бекон, Дж. Локк, Т. Гоббс) презентували вже цілісні філософсько-правові теорії, паралельно розвиваючи оригінальні вчення про знаки. Це згодом дало Й. Г. Ламберту змогу істотно розширити межі філософської семіотики. Вчення Г. В. Лейбніца засвідчило єдність структурно-функціональної організації світу та його знакового відображення у свідомості людини, що знайшло відображення під час подальшого формулювання принципів загальної семіотики. Французькі просвітники виразно окреслили значення людського розуму в трансформації політико-правової дійсності, утвердивши праксеологічне значення семіотики права. У філософських концепціях І. Канта, Й. Г. Фіхте та Г. В. Ф. Гегеля постановку та вирішення питань мови також подано паралельно з висвітленням політико-правових питань. Тому використання в їхніх працях правових знакових конструкцій здійснено в контексті

більш загальних філософських проблем, а логічні засади семіотики та семіотики права отримали можливість для розвитку завдяки розробкам Г. Фреге.

Наступним етапом стало перетворення семіотики на окрему науку – її повноцінне конституювання як галузі знань і методологічної парадигми для низки дисциплін, що передусім було пов'язано з творчістю Ч. С. Пірса та Ф. де Сосюра. Зародившись як продовження античної філософської дискусії про імена, середньовічної логіки, схоластики, універсальної граматики та кантіанства в інтерпретації Ч. С. Пірса, а також лінгвістики – в інтерпретації Ф. де Сосюра, семіотика набула потужного розвитку в ХХ столітті. До цього процесу активно долучилися П. Ахонен, Дж. Балкін, Н.-Б. Барб, Р. Барт, М. Бахтін, П. О. Брандт, Я. Брокман, П. Бурдье, О. Веселовський, А. Ж. Греймас, О. Григор'єва, М. Гіршман, К. Гудзон, Б. С. Джексон, В. Дрехслер, Л. Дітмер, М. Едельман, У. Еко, Л. Ельмслев, Д. Карцо, Р. Кевелсон, Ю. Крістева, М. Крушевський, М. Лазар, Е. Ландовські, Ч. Лемерт, Ю. Лотман, Л. Марен, О. Мельникова-Григор'єва, К. Мец, Ч. В. Морріс, Я. Мукаржовський, А. Нестеров, О. Потєбня, О. П'ятигорський, Т. Себеок, А. Соломонік, Р. Стоянов, Х. Телерман, Ц. Тодоров, М. Фуко, У. Хедетофт, Е. Холл, Н. Чомські (Хомський), Г. Шпет, Р. Якобсон та інші науковці, праці яких забезпечили передумови для подальших семіотичних розробок у галузі театру, кінематографа, реклами та концепцій музичного семіозису, а також у сфері політико-правових досліджень.

Таким чином, у ХХ столітті семіотика формує власну академічну традицію. Її розподіляють на три основні галузі: синтактику (або синтаксис), семантику та прагматику. Синтактика вивчає відносини між знаками та їх складовими (йдеться про означники). Семантика вивчає відношення між означниками і означуванним. Прагматика вивчає відношення між знаком і його користувачами. Семіотична методологія з кінця ХІХ – початку ХХ століття стає актуальною та затребуваною як у філософському пізнанні, так і в різних окремих сферах наукового знання.

Становлення уніфіковане та цілісне формування семіотичної науки у ХХ столітті було надзвичайно ускладнене, адже західна семіотика та, відповідно, семіотика права розвивалися в різних напрямках і розмаїтті систем семіотичного дослідження. Продовження семіотико-правової традиції в руслі

американської семіотики ознаменувалося вивченням різних невербальних символічних систем (наприклад, об'єктом загальної семіотики були людські жести, а в зоосеміотиці – тваринні «мови»). Водночас у Західній і Центральній Європі панувала традиція, започаткована підходом Ф. де Сосюра, що згодом переплелася зі східноєвропейськими літературознавчими мотивами.

На сучасному етапі семіотика (від грец. *sēméion* – знак, ознака) – це самостійна наука, яка вивчає знаки та знакові системи як засоби зберігання, передавання та перероблення інформації у світі загалом, людському мисленні та суспільстві зокрема. Також цей термін використовують для визначення певних знакових систем (семіотика культури, семіотика мистецтва, семіотика права тощо). Семіотика як окрема наукова дисципліна сформувалась у 1960–70-х роках (зокрема, перший Міжнародний конгрес із семіотики, у якому брали участь і радянські вчені, відбувся 1974 року в м. Мілан). Ідеї щодо створення науки, що постає надбудовою над науками, які використовують поняття знака (своєрідної металінгвістики, або «універсальної алгебри відносин»), сягають античних часів, однак знову виникають період Нового часу і концептуалізуються в другій половині XIX – на початку XX століття. Теоретичні витоки семіотичного аналізу правових знакових конструкцій знаходимо в античних спробах філософського осмислення права, у творах кініків, Платона та Арістотеля, середньовічних схоластів, гуманістів Відродження, новочасних мислителів і вчених-логіків XX століття.

Нині семіотичні дослідження на пострадянському просторі розвиваються досить активно: у контексті семіотики вивчають не лише мову, художні та описові тексти, а й мистецтво та культуру загалом. Цікавими є праці з історії семіотики (В. В. Іванов, О. М. П'ятигорський, Г. П. Щедровицький та ін.), інтерпретації символів тоталітарної епохи (І. А. Лебедев, Г. Г. Почепцов), семіотичні дослідження політичної та політико-правової сфери (Р. А. Рахімов, Н. І. Хабібуліна, А. Г. Хабібулін, О. І. Шейгал), вивчення семіотики як методології дослідження культурного простору України (О. В. Яковлев), а також аналіз можливостей застосування досягнень загальної семіотики під час дослідження окремих явищ сучасного життя та соціальної реальності загалом (Т. М. Дрідзе, Ю. В. Романенко, А. В. Чантурія). Важливе значення мають праці із семіотики культури, які присвячено

розробленню «мистецтвометрії» та методології застосування точних наук і семіотики в процесі дослідження соціогуманітарної сфери. Окрім цього, останніми роками в пострадянському просторі було розроблено навчальні видання з цієї дисципліни (курси лекцій Є. С. Нікітіної, Н. Б. Мечковської, посібники Є. В. Савелової, Г. В. Токарева, С. В. Гриньова-Гриневича й Е. А. Сорокіної, О. В. Карасьова та інших авторів, низка навчально-методичних матеріалів, оригінальні дослідження в галузі семіотики релігії тощо) [1–4].

Водночас у семіотиці залишається багато нез'ясованих і водночас концептуальних питань. Розмаїття наявних семіотичних досліджень є підґрунтям для дискусій стосовно її статусу як самостійної науки, а так звані горизонтальні зв'язки між окремими галузями семіотики є досить умовними. Розвиток цієї дисципліни здійснювали в різних напрямках, що можна пояснити певними відмінностями конститутивного характеру. Так, в американській семіотиці об'єктом дослідження переважно були невербальні символічні системи, європейську науку про знаки розвивали передусім за допомогою лінгвістичних підходів і методів, а східноєвропейська традиція передбачала концентрацію на культурологічних і мистецтвознавчих аспектах наукового пошуку. Нині семіотика як інтегративне вчення про знаки та знакові відношення досліджує не лише культурні символи, мовні знаки, мистецтво слова, а й соціальні відносини. Якщо спочатку вона постає мистецтвознавчою та літературоцентричною, то згодом зміщує акценти на більш широку культурно-антропологічну проблематику, активно використовуючи напрацювання структуралістського, герменевтичного, екзистенційного, феноменологічного й інших філософських підходів.

Теоретичність узагальнення, перенесення методів дослідження на інші моделі, системність, структурність і когнітивні паралелі, властиві семіотичним дослідженням, позитивно характеризують пізнавальні можливості соціальної та культурної семіотики. Інтерес до семіотичних досліджень зростає, а теоретичний потенціал семіотики як міждисциплінарної галузі знань ще не вичерпано. З огляду на це, перспективними є семіотичні дослідження соціокультурних феноменів (зокрема права), оскільки вони дають змогу по-новому осмислити співвідношення матеріального світу та нашої свідомості, у якій цей

світ постає у вигляді певної символічної реальності, про що йдеться в низці авторських публікацій у період 2007–2017 років.

Результати семіотичних досліджень демонструють паралелізм семантики мови й інших знакових систем (моралі та права). Однак, у зв'язку з тим, що природна мова є складною, потужною й універсальною знаковою системою, безпосереднє запозичення семіотичних методів лінгвістикою часто є малоефективним. Методи лінгвістики, зокрема лінгвістичної семантики, активно впливають на розвиток семіотики та семіотики права. Універсальність і поліметодологізм, багатойнструментальність і категоріальний плюралізм семіотики права у XXI столітті стали її перевагами в контексті порівняння з іншими парадигмами філософсько-правового дискурсу.

Філософсько-правове осмислення юридичних процесів і явищ мислителями різних епох, спрямоване на розкриття особливостей відображення права в індивідуальній чи суспільній свідомості, а також на пізнання закономірностей соціально-правової взаємодії, дослідження тих інтерсуб'єктивних характеристик, що є принциповими для розуміння ідеї права в усій повноті його виявів, відбувалося паралельно з пізнанням фундаментальних принципів знакової організації людського буття та взаємовідносин у соціумі, становленням окремих знакових теорій, а також утвердженням семіотики як науки. Водночас семіотичні дослідження права передбачають попереднє окреслення теоретичної традиції, методології та інструментарію науки про правові знаки і формулювання конститутивних засад семіотики права.

Останніми роками актуальності набувають семіотичні розвідки, присвячені аналізу правової реальності. Таку затребуваність можна пояснити активним пошуком метаюридичних підстав інтеграції сучасної правової теорії. Міждисциплінарні дослідження права в контексті семіотики конкурують з іншими підходами і сприяють розв'язанню важливих проблем філософсько-правової науки. Особливе значення для оформлення автономного статусу семіотики права мали дослідження в цій галузі та організаційні зусилля Б. С. Джексона, Р. Кевелсон, Я. М. Брокмана, А. Вагнер, Д. М. Балкіна, Д. Карцо та ін. [5–7]. У другій половині 1980-х років орієнтована на західний світ семіотика права як самостійна наука зрештою отримала світове визнання. Відтоді щорічно в

різних країнах організують предметні й тематичні круглі столи. З 1987 року публікують міжнародний журнал «International Journal for the Semiotics of Law» (попередня назва – «Revue internationale de Sémiotique juridique»), який із 1999 року виходить друком щоквартально (налічує 98 випусків). Паралельно розвиваються й інші форми співпраці та координації роботи як авторів журналу (тематичні збірки праць, переклади фундаментальних творів, колективні монографії), так і інших дослідників у цій галузі. Семіотико-правові дослідження розвивають і збагачують філософсько-правову методологію на сучасному етапі її розвитку. Фіксація прикладів семіотико-правового аналізу у творах, присвячених окремим елементам правової реальності, створює широку історико-філософську та теоретичну базу для розроблення категоріального апарату семіотики права в новітній період.

Таким чином, з другої половини ХХ століття активним було застосування теоретико-методологічного апарату семіотики в процесі аналізу проблем соціально-правового характеру, що стало запорукою поступового зародження семіотики права як науки. Сучасна юридична думка дедалі більше використовує евристичні й категоріально-термінологічні можливості семіотичного підходу для дослідження правової реальності. Юридичні явища та процеси відображають за допомогою нових засобів виразності, нової мови, структурних кодів, які необхідно розглядати на засадах семіотико-правової методології, що постає однією з найбільш перспективних у сучасному філософсько-правовому дискурсі.

Проблематику історичного розвитку семіотики та становлення методології семіотичних досліджень соціальних і культурних феноменів розглянуто в працях Ю. М. Лотмана, В. В. Іванова, О. М. П'ятигорського, Г. Г. Почепцова, Н. Б. Мечковської, Ю. В. Романенка, А. Б. Соломоніка, А. В. Чантурії, О. В. Яковлева, Г. П. Щедровицького та ін. Однак, на нашу думку, питання конститутивних засад і методологічного потенціалу семіотико-правового пізнання розкрито недостатньо.

У СРСР питання про нагальність семіотико-правових досліджень аргументував академік П. М. Рабінович, який ще в другій половині 1970-х років передбачав подальший бурхливий розвиток розробок у цій сфері. Фундаментальні монографічні праці, у яких розглянуто семіотико-правову проблематику та пов'язані з нею семіотико-політичні питання (праці

О. М. Балинської, Д. О. Бочарова, В. Г. Веренича,
А. А. Денисової, Л. Є. Запорожцевої, С. Е. Зархіної,
Н. Ф. Ковкель, О. О. Мережка, А. В. Нікітіна, В. В. Речицького,
А. К. Саркісова, Н. І. Сатохіної, В. Д. Титова, А. С. Токарської,
Н. І. Хабібуліної, І. А. Чернова, І. Л. Честнова, Ю. В. Чистякової,
О. І. Шейгал) [8–18], містять цікаві відомості та оригінальні
тематичні розробки, цінні для розвитку семіотики права.
Неординарним новітнім зразком дослідження середньовічної
символічної традиції в епістемі постмодерну є праця
С. В. Саннікова, присвячена вивченню різноманітних аспектів
семіозису влади за допомогою міждисциплінарної методології (на
матеріалі пам'яток середньовічної культури Західної Європи).
У монографічній праці «Семіозис влади в семантичному типі
культури: міфи, чудовиська, (інтер)тексти» він запропонував нові
підходи до деконструкції знакових утворень, зокрема текстів,
міфологем та ідеологем влади. Також заслуговує на увагу цікава
спроба В. Г. Веренича використати творчий спадок і культурні
надбання тартусько-московської школи для ґрунтовного аналізу
проблем правової аргументації [8].

Осмислення специфіки правової діяльності в контексті
постнекласичних методологічних підходів сприяє новим, кращим
формам правового пізнання. Актуальність означеної
проблематики пов'язана передусім з важливістю здійснення
законодавчої, правозастосовчої та правоохоронної діяльності в
нових умовах, коли трансформація права засвідчила
становлення нових, принципово відмінних від попередніх
першооснов юриспруденції – юснатуралістських засад правової
теорії та юридичної практики в Україні.

Правова онтологія та правова антропологія вивчають граничні
засади взаємодії людини і права, тобто ті постулати, на яких
будується право як загальнолюдське явище. У цьому полягає
евристичний потенціал семіотичної методології, оскільки специфіку
семіотичної парадигми філософсько-правового дискурсу
розкривають через дослідження знаково-символічної організації
правового буття, основою якої є єдині принципи структурної
побудови всіх форм суспільної свідомості загалом, а також
об'єктивні закономірності співіснування людей у соціумі.

Семіотична методологія засвідчує поліфонічність і
плюралізм філософського осмислення права, які у своїх
наукових працях і в процесі викладацької діяльності виразно

демонструє засновник київської наукової школи філософії права та почесний голова Всеукраїнської асоціації філософії права і соціальної філософії академік М. В. Костицький.

Отже, семиотика права спрямована на розкриття внутрішніх закономірностей і механізмів функціонування правової реальності з урахуванням особливостей людського сприйняття, відображення та моделювання світу. Правовій реальності, яка є змістовно багатим і структурно складним соціокультурним утворенням, також притаманна символічність. Семиотичний аналіз права покликаний розкрити внутрішню логіку його організації, окреслити загальні тенденції трансформації політико-правового простору, а також допомогти визначити способи ефективного реформування правової системи і побудувати дієву модель інтенсифікації правової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мечковская Н. Б. Семиотика. Язык. Природа. Культура : курс лекций / Н. Б. Мечковская. – М. : Академия, 2008. – 426 с.
2. Соломоник А. Б. Очерк общей семиотики / А. Б. Соломоник. – Минск : МЕТ, 2009. – 191 с.
3. Чантурія А. В. Семиотичні аспекти дослідження соціальної реальності : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / А. В. Чантурія. – Луганськ, 2006. – 174 с.
4. Лебедев В. Ю. Семиотика религиозных коммуникативных систем: дискурсы смыслов : монография / В. Ю. Лебедев, А. М. Прилуцкий. – М. ; Берлин : Директ-Медиа, 2015. – 380 с.
5. Jackson B. S. Making Sense in Law: Linguistic, Psychological and Semiotic Perspectives / B. S. Jackson. – Liverpool, UK : Deborah Charles Publications, 1995. – 516 p.
6. Jackson B. S. Semiotics and Legal Theory / B. S. Jackson. – London : Routledge & Kegan Paul, 1985. – 238 p.
7. Kevelson R. The law as a system of signs / R. Kevelson. – N. Y. ; London : Plenum Press, 1988. – 331 p.
8. Verenich V. Semiotic models of legal argumentation / V. Verenich. – Tartu : University of Tartu Press, 2014. – 249 p.
9. Семиотика права // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. – Харків : Право, 2017. – Т. 2 : Філософія права. – С. 763–765.

10. Балинська О. М. Семіотика права : монографія / О. М. Балинська. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 415 с.

11. Зархина С. Э. Историческое развитие философско-логических концепций языка права : монография / В. Д. Титов, С. Э. Зархина. – Изд. 2-е доп. и перераб. – Харьков : Финн, 2011. – 560 с.

12. Ковкель Н. Ф. Логика и язык закона : монография / Н. Ф. Ковкель. – Минск : Право и экономика, 2009. – 299 с.

13. Мережко А. Юридическая семиотика и юридическая герменевтика [Электронный ресурс] / А. Мережко // Юридическая практика. – 2002. – № 8 (218). – Режим доступа: <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10001433>. – Загл. с экрана.

14. Никитин А. В. Правовые символы : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / А. В. Никитин. – Н. Новгород, 1999. – 228 с.

15. Саркисов А. К. Семиотика права: историко-правовое исследование правовых знаковых конструкций : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / А. К. Саркисов. – Коломна, 2000. – 222 с.

16. Хабибулина Н. И. Политико-правовые проблемы семиотического анализа языка закона : теоретико-методологическое исследование : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Н. И. Хабибулина. – СПб., 2001. – 335 с.

17. Хабибулина Н. И. Язык закона и его постижение в процессе языкового толкования права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Н. И. Хабибулина. – М., 1996. – 146 с.

18. Честнов И. Л. Знаковое опосредование права / И. Л. Честнов // Социокультурная антропология права : монография / под ред. Н. А. Исаева, И. Л. Честнова. – СПб. : Алеф-Пресс, 2014. – С. 266–280.

REFERENCES

1. Mechkovskaia, N.B. (2008). *Semiotika. Yazyk. Priroda. Kultura [Semiotics. Language. Nature. Culture]*. Moscow: Akademiia [in Russian].

2. Solomonik, A.B. (2009). *Ocherk obschei semiotiki [Essay on General Semiotics]*. Minsk: MET [in Russian].

3. Chanturiia, A.V. (2006). *Semiotychni aspekty doslidzhennia sotsialnoi realnosti [Semiotic aspects of the study of social reality]*. Luhansk [in Ukrainian].

4. Lebedev, V.Yu., & Priluckii, A.M. (2015). *Semiotika religioznykh komunikativnykh sistem: diskursy smyslov [Semiotics of religious communicative systems: discourses of meanings]*. Moskva-Berlin: Direkt-Media [in Russian].

5. Jackson, B.S. (1995). *Making Sense in Law: Linguistic, Psychological and Semiotic Perspectives*. Liverpool, UK: Deborah Charles Publications.
6. Jackson, B.S. (1985). *Semiotics and Legal Theory*. London: Routledge & Kegan Paul.
7. Kevelson, R. (1988). *The law as a system of signs*. New York; London: Plenum Press.
8. Verenich, V. (2014). *Semiotic models of legal argumentation*. Tartu: University of Tartu Press.
9. Semiotyka prava [Semiotics of Law]. *Velyka ukraïnska yurydychna entsyklopediia, The Great Ukrainian Law Encyclopedia*. (Vols. 1-20). Lharkiv: Pravo [in Ukrainian].
10. Balynska, O.M. (2013). *Semiotyka prava [The semiotics of law]*. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].
11. Zarhina, S.E., & Titiv, V.D. (2011). *Istoricheskoe razvitie filosofskologicheskikh koncepcii yazyka prava [Historical development of philosophical and logical concepts of the language of law]*. (2nd ed., rev.). Harkov: Finn [in Russian].
12. Kovkel, N.F. (2009). *Logika i yazyk zakona [Logic and language of law]*. Minsk: Pravo i ekonomika [in Russian].
13. Merejko, A. (2002). Yuridicheskaia semiotika i yuridicheskaia germenevtika [Legal semiotics and legal hermeneutics]. *Yuridicheskaia praktika, Legal practice*, 8(218). Retrieved from <http://www.yurpraktika.com/article.php?id=10001433> [in Russian].
14. Nikitina, A.V. (1999). *Pravovye simvoly [Legal symbols]*. N. Novgorod [in Russian].
15. Sarkisov, A.K. (2000). *Semiotika prava: istoriko-pravovoe issledovanie pravovykh znakovykh konstrukcii [Semiotics of law: historical and legal study of legal sign constructions]*. Kolomna [in Russian].
16. Habibulina, N.I. (2001). *Politiko-pravovye problemy semioticheskogo analiza yazyka zakona [Politico-legal problems of semiotic analysis of the language of law]*. SPb. [in Russian].
17. Habibulina, N.I. (1996). *Yazyk zakona i ego postizhenie v processe yazykovogo tolkovaniia prava [Language of the law and its comprehension in the process of language interpretation of law]*. Moscow [in Russian].
18. Chestnov, I.L. (2014). Znakovoe oposredovanie prava [Significant mediation of law]. *Sociokulturnaia antropologiiia prava, Socio-cultural anthropology of law*. N.A. Isaev, I.L. Chestnov (Eds.). SPb.: Alef-Press [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2017

Pavlyshyn O. – *Ph.D in Law, Associate Professor, Professor of the Department of Philosophy of Law and Legal Logic of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine*

Semiotic Methodology in Philosophical-Legal Discourse: the History of Formation and the Topical Problems of Development

The article investigates the actual state of semiotic researches of legal reality and outlines semiotic-legal discourse perspectives. The author notes that the roots of all the diversity of semiotic and legal ideas, which are considered to be the original achievements of thinkers of later eras (in relation to the nature and essence of the sign, the presence of clear parallels between the universal symbolic organization of human existence and the symbolic reality of political and legal phenomena, etc.) are in the ancient and medieval philosophical heritage. In the Middle Ages the essential foundations of the Christian political and legal doctrine were outlined (they were set forth in the biblical texts and works of the church fathers about the relation between spiritual and secular authority, medieval doctrines of law). This doctrine has been reflected in all subsequent searches for a fair social and legal order.

At the same time the concepts of the sign in the interpretations that were proposed by Augustine, Boethius, St. Thomas Aquinas, R. Bacon, William of Ockham and other scientists were revised and supplemented. It is thanks to the creativity of the medieval and post-medieval scholastics the understanding of the sign has finally expanded – the repertoire of the signs was added, spiritual essences were included in the number of signs (whereas in previous studies signs are sensually perceived).

Semiotics existed as part of logic in the Middle Ages, the Renaissance, and at the beginning of the New Age. Humanists of the Renaissance (M. Ficino, L. Walla, J. P. della Mirandola and others) developed the political and legal ideas of Plato and medieval thinkers, they interpreted the main problems of the philosophy of law anthropocentrically and drew attention to the appointment of human existence as spiritual beings. Thinkers of the New Age (first of all, F. Bacon, J. Locke, T. Hobbes) presented integral philosophical and legal theories, they parallel developed the original doctrine of signs,

which led to J. G. Lambert substantially expanded the boundaries of philosophical semiotics later on.

Thus, in the twentieth century, semiotics creates its own academic tradition and is divided into three main branches: syntax, semantics and pragmatics. Syntax examines the relationship between signs and their components. Semantics examines the relationship between the signs and the signified ones. Pragmatics examines the relationship between a sign and its users. Interdisciplinary studies of law from the standpoint of semiotics competes with many other approaches, they also contribute to solving important problems of philosophical and legal science, bringing practically valuable results to jurisprudence. Importance to the design of the autonomous status of semiotics of law were the research in this area and the organizational efforts of Bernard S. Jackson, Roberta «Bobbie» Kevelson, Jan M. Brokman, A. Wagner, Jack M. Balkin, D. Carzo and other scholars. In the second half of the 1980s, the semiotics of law as an independent discipline finally gained world recognition. Every year in different countries subject and thematic «round tables» are held, since 1987 the International Journal for the Semiotics of Law (the previous name – «Revue internationale de Sémiotique juridique») is published. Since 1999 it comes out quarterly and has 98 issues (more than 820 articles have already been published in this periodical). In parallel, other forms of cooperation and coordination of research work in this area are developing today: thematic collections of articles, translations of fundamental works, collective monographs. Semiotic and legal studies develop and enrich the philosophical and legal methodology at the present stage of development of legal science.

Keywords: semiotics of law, philosophy of law, paradigm, discourse, legal reality, legal activity, semiotic-legal analysis.